

שיח יצחק

הוא תרגום הולנדי על ידי דר' יצחק דסברג

של סדר התפלה לכל השנה

ארשת שפתים

ירושלים שנת: תשל"ז לפ"ק

SIACH JITSCHAK GEBED van JITSCHAK

SIDDOER

De geordende gebeden voor het gehele jaar.

NEDERLANDSE VERTALING

door

JITSCHAK DASBERG

Uitgegeven door het
Nederlands-Israelietisch Kerkgenootschap
te
Amsterdam

3e druk 1986 – 5747

מוקדש לזכר נשמת אשתי היקרה
שהיתה תמיד עזר כנגדי

*Aan de nagedachtenis van mijn vrouw
die mij steeds een grote steun was bij mijn werk.*

De hebreeuwse tekst van dit boek is de
langs fotomechanische weg vervaardigde
27e druk van

ארשת שפתים

היא סדר

תפלה לכל השנה

מאת

גבריאל ב"ה אייזק פאלק

מסודר ומדורג היטב מחדש

ה"ק פינחס בן כ' מנחם פאהנס

GEBEDEN - TEFILLA

VOOR HET GEHELE JAAR

met Nederlandse gebruiksaanwijzing

door G.I. POLAK

Geheel herzien door S. POONS

met een inleiding van

D. HAUSDORFF

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Siach

Siach Jitschak, gebed van Jitschak: Siddoer, de geordende gebeden voor het hele jaar /

Nederlandse vert. [uit het Hebreeuws] door Jitschak Dasberg.

– Amsterdam: Nederlands-Israëlietisch Kerkgenootschap

Tekst in het Nederlands en Hebreeuws.

ISBN 90 71727 04 1

SISO 213 UDC 296.31

Trefw.: Siddoer.

Productie: Bureau Marcus, Amstelveen

VOORWOORD VAN DE VERTALER

De tefilla, zoals de siddeer, de regelmatige aaneenschakeling van 'gebeden', in Nederland genoemd wordt is voor velen een waardevol bezit. Zeker sinds ze in nieuwe gedaante verkrijgbaar was met nederlandse bruiksaanwijzingen tussen de hebreeuwse tekst en sinds de 23e druk met de voortreffelijke inleiding van dokter Hausdorff onder de oude titel *Aresjet Sefatajim*, hetgeen vrij vertaald betekent: 'Dat wat ons over de lippen komt'. Het wil dus weergeven dat wat wij 'gebed' noemen, wat de diepere religieuze gevoelens zijn die de jood tot uiting brengt als hij zich tot zijn God wendt. Deze hebreeuwse tekst had dringend behoefte aan een moderne nederlandse vertaling. De uitgave die nu voor u ligt bevat naast de fotomechanische herdruk van bovengenoemde uitgave een poging tot zulk een vertaling van mijn hand en wordt u aangeboden onder de titel: *Siach Jitschak*. (zie Gen.24-63).

Het woord tefilla, meestal vertaald met 'gebed', is afgeleid van een stam die rechtspreken, strijden betekent en de wederkerige vorm - *hitpallél* - met zichzelf strijden, rekening en verantwoording geven van wat er religieus in de mens omgaat. Veel meer omvattend dus dan alleen maar bidden en vragen. Het is de communicatie tussen de mens en zijn God.

Hausdorff begint zijn inleiding met het verhaal van de rebbe die een arm man, die bij hem om raad komt omdat hij zo arm is, de raad geeft te bidden. Maar de man zegt dat hij niet bidden kan, waarop de rebbe zegt: 'Dan ben je wel erg arm'. Er zijn veel mensen die regelmatig hun 'gebeden' uit de tefilla lezen, die dus kunnen bidden en ook kunnen lezen wat er staat. Maar ondanks het feit dat velen tegenwoordig 'iwriet' leren, zal het menigeen toch moeilijk vallen de betekenis van al wat ze lezen aan te voelen en te begrijpen. Ze zijn dan niet zo arm als de rebbe bedoelde maar hebben toch een rebbe nodig om hun betrekkelijke armoede te overwinnen. Men heeft mij, nadat ik mijn vertaling op de Pentateuch voltooid had, gevraagd nu ook een vertaling van de tefilla te maken, hetgeen een veel moeilijker taak is. Toch heb ik dat verzoek ingewilligd, in de hoop dat ik die rebbe zou kunnen zijn. Al vertalende heb ik zelf eerst goed begrepen hoe moeilijk het was voor mij, die toch al enigszins bedreven was in deze materie, steeds een equivalent te vinden in het nederlandse voor de hebreeuwse en gedeeltelijk aramese tekst.

Ik heb geprobeerd het meeste hiervan in de stijl van de hebreeuwse gebeden weer te geven, soms met een korte inleiding of noot. Maar tot een volledige uiteenzetting kon het niet komen, daar ik aan het raam van de bestaande tefilla gebonden was. Ik hoop dat de vertaling voor zich zal spreken en dat velen er door aangespoord zullen worden een van de vele boeken die over de tefilla in vele talen geschreven zijn te lezen en te bestuderen en dat door beter begrijpen de *kawana*, de geconcentreerde aandacht bij het gebed erdoor verhoogd zal worden.

Voorts heb ik getracht een zo juist mogelijke weergave te geven van de tekst en de inhoud ervan. Het resultaat hiervan heeft mijn broer Nathan Dasberg zeer kritisch onder de loupe genomen en wat daarna te voorschijn kwam heeft Opperrabbijn A. Schuster nog eens gereviseerd. Aan beiden mijn grote waardering en dank.

Ook aan mevrouw N. de Jongh-Loonstein, voor de accurate wijze waarop zij de vertaling heeft uitgetypt en aan de heer B.W. de Jongh voor het vergelijken van het typoskrypt met de hebreeuwse tekst, alsmede voor hun beider opmerkingen daarbij en voor de moeilijke taak mij te helpen bij de correctie en het pas- en persklaar maken van de nederlandse tekst naast een bestaande hebreeuwse tekst.

Jeruzalem,

Parasjat: *Wajétsé Jitschak lasoeach*, 5736 – November 1975.

I. Dasberg.

De historische ontwikkeling van de in de hele wereld gebruikte tefilla heeft de moeilijkheid van taal en samenstelling wel in de hand gewerkt. Het priilde ontstaan van een gezamenlijk uitspreken en zingen van bijbelteksten en van psalmen en eveneens van gebeden stamt uit de tijd van de tempeldienst. De hele indeling over de gehele dag van de gebeden en hele stukken uit het gebedenboek tonen duidelijk een analogie en een herinnering aan die dienst, waarvan de moderne mens zich moeilijk een begrip kan vormen, tenzij men ze in de lijst van de tijd beziet. In die tijd waren er in Israel en ook daarbuiten reeds *baté-kenesiot*, synagoges, sjoelen, huizen waar men bijeen kwam om te leren, er de tempelzangen te zingen en de dagelijkse gebeden te zeggen. De voorganger in het gebed, die meestal een van de geleerden was, las daarbij vaak een door hemzelf gemaakt gebed. De talmoed geeft zeer veel gebeden van geleerden, waarvan vele in het vaste formulier zijn opgenomen.

Door de mannen van de 'Grote Vergadering' in de tijd van Ezra zijn de grote lijnen van het gebedsformulier vastgesteld. Ook het vaste formulier voor de *B'racha* is door hen bepaald. Een *b'racha* wordt gezegd bij de vervulling van een godsdienstig voorschrift als een prijzen, een hulde, een dankbare verering voor de Eeuwige, onze God, Koning van de wereld. Ook bij het genieten van al wat God ons ter beschikking heeft gesteld, voor alle wonderen die God met ons gedaan heeft en dagelijks nog voor ons verricht, voor al het goede maar ook voor het minder goede. In de psalmen kan men voor alle gebeurtenissen in het menselijk leven een weerklank vinden, uitingen van Godsvertrouwen, van vreugde en van leed en van berusting daarin. Hiervan is veel in de siddeer opgenomen. Daarnaast stukken uit de talmoed en ook uit de mystieke bronnen van het jodendom.

Ook stammen veel 'gebeden' uit de donkere tijden van het galoet. Wij, joden zijn nu eenmaal sterk aan traditie gebonden en wat in de leerscholen meer dan tien eeuwen in Babylonië en in de ballingschap in andere landen zich als *minhâg*, als vaste gewoonte, heeft ingeburgerd is in verschillende landen en plaatsen bij het reeds bestaande toegevoegd. Als men zich in de geschiedenis van de tefilla verdiept begrijpt men dit beter en begrijpt men ook waar de duplikatuur in vele stukken vandaan komt, maar de oorspronkelijke opzet is overal gelijk gebleven.

ene rustdag in de week zijn we veelal te moe om op geestelijk gebied iets te presteren. Wie heeft nog tijd of lust om zich te bezinnen op de grote levensvragen?

En onze levensbeschouwing. Is deze joods? Hoe is de opvoeding van onze jeugd? Het grote euvel van het staken van het joods onderwijs met het bereiken van de bar-mitswa, dus voordat de jeugd over de problemen van het leven zelfstandig begint na te denken, woekert in brede kring nog steeds voort. De rijpere jeugd ontvangt voor een groot deel geen joods onderwijs, is in joods opzicht aan zichzelf overgelaten of aan beïnvloeding van de niet-joodse omgeving. Haar levensbeschouwing wordt verder gevormd door de moderne literatuur, door de openbare pers, film, radio en televisie. Zo ontstaat veelal een materialistische levensbeschouwing, waarin voor een dagelijks gesprek met God geen plaats is. Waarom is dagelijks tefilla nodig? Hangt het succes van ons leven niet af van eigen werken, eigen inzicht, eigen energie?

Tefilla wil ons tot *Joden* maken.

Tefilla wijst ons er steeds weer op, dat er een hoger levensdoel bestaat dan de vergroting van ons bezit en ons genot. Tefilla wil onze levensbeschouwing in joodse zin opbouwen of verstevigen. Tefilla wil, dat we het gebeuren in ons particuliere leven en dat in de grote wereld om ons heen joods verwerken. Tefilla wil ons voortdurend doen beseffen, dat we in Gods wereld leven.

Goed doorvoeld uitgesproken tefilla wordt een religieus beleven, dat de hoogtepunten van ons dagelijks leven vormt.

Wie van deze rijkdom geen besef heeft, is wel erg arm.

In onze tijd van automatie en dreigende 'technocratie', van de oppermachtige invloed van de techniek, komt de opvatting naar voren, dat de mens slechts een robot is, een denkmachine. En anderzijds verkondigt een psychologische leerstelling, dat de mens slechts een dierlijk wezen is, waarin instincten en driften, bewust of onbewust, het levensgedrag bepalen.

Tegenover beide standpunten wijst het jodendom op het bijzondere karakter van de menselijke psyche, van de menselijke persoonlijkheid, van de mens met zijn gevoel voor het hogere, voor het ethische en het religieuze, met zijn mogelijkheden tot levensheiliging.

Voor een goed begrip van het jodendom en dus ook van de tefilla, moeten we ons los maken van een rationele levensbeschouwing, want

Inleiding

door *D. Hausdorff*

Een arme man kwam eens bij een Chassidiem-rebbe en klaagde hem bitter zijn nood.

'Bid tot God', sprak de rebbe, 'Hij zal je zeker verhoren'.

'Maar ik kan niet bidden', zei de arme man.

'Ach', sprak de rebbe vol medelijden, 'dan ben je wel erg arm'.

Tefilla is meer dan gebed

Tefilla vertalen we met gebed. Maar gebed is bidden, vragen, smeken. En tefilla omvat veel meer. Reeds bij een eerste kennismaking met de tefilla blijkt, dat 'vragen' slechts een klein gedeelte van onze dagelijkse tefilla vormt.

Wat is tefilla dan wel? En wat is de bedoeling van de tefilla? De tefilla is een complex van stukken uit de tora, van psalmen, van stukken proza en poëzie uit alle tijden, van dankzeggingen, van gebeden, van filosofische overpeinzingen. En de bedoeling van de tefilla is ons los te maken uit de sleur van het dagelijks leven, ons te laten bezinnen op onze levenstaak, ons onze verantwoordelijkheid voor ons doen en laten te doen beseffen en ons voor ogen te stellen wat God van ons verwacht.

Tefilla is op geregelde tijden, iedere dag, in relatie met God treden, contact met God voelen. Tefilla is gesprek met God. Maar een gesprek, waar voornamelijk God spreekt en wij luisteren, luisteren naar wat God ons te zeggen heeft. Bij het uitspreken van een gebed, waarin slechts gevraagd wordt, spreken wij tot God, maar bij het uitspreken van de tefilla, in de ruimere zin van het woord, spreekt in de eerste plaats God tot ons.

Laten we het eerlijk bekennen: het leven neemt ons geheel in beslag. De zorg voor ons dagelijks brood vervult ons geheel, ze vereist vrijwel al onze energie. Het leven wordt steeds haastiger en gejaagder. De omzet van onze verkoop, de balans van onze zaak, moet ieder jaar groter zijn. De managerziekte maakt steeds meer slachtoffers. Op de

Onze stemming en onze religieuze behoeften

Als we niet gestemd zijn ...

Alsof onze stemming het hoogste en laatste woord mag hebben bij het bepalen van onze handelingen. Ook bij andere besluiten in ons leven kennen we, als we ons beheersen kunnen, aan onze stemming geen autoriteit toe. Indien we voor onze zaak op reis moeten, doen we dat, ook als we niet gestemd zijn. Als we de zaak maar belangrijk genoeg achten. En daar gaat het om. Als we de tefilla maar belangrijk genoeg achten. Dan zullen we, hoe minder we daartoe gestemd zijn, des te meer energie aanwenden om ons los te maken van wat ons zo bezighoudt en ons trachten te concentreren op de tefilla. En in de tefilla zullen we horen, wat het essentiële in ons leven moet zijn en wat van blijvende waarde is.

En als we geen religieuze behoefte hebben ...

Hoe staat het met het religieuze gevoel in het jodendom? Zeker, het jodendom verlangt van ons bepaalde daden en het verwacht het accepteren van bepaalde grondgedachten. Hoe is 't nu met het religieuze gevoel?

Voor een goed doorleefd jodendom is ontwikkeling van het religieuze gevoel noodzakelijk. Het moet de basis van ons joods leven zijn. Zeker, de tora vraagt niet of ons religieus gevoel ontwikkeld is, maar decreteert haar geboden voor iedereen, onverschillig hoe hij of zij is, of zijn of haar religieus gevoel meer of minder ontwikkeld is.

Maar iemand, die de grondprincipes van het jodendom accepteert en de joodse daad verricht, is nog geen vol-jood, als zijn joods religieus gevoel niet ontwikkeld is. Dan heeft hij nog geen bezieling, geen 'nesjomme'.

Iemand b.v., die zich nauwkeuring aan 't werkverbod op Sjabbat houdt heeft de Sjabbat nog niet goed gevierd. Want er moet in het joodse gezin een bepaalde Sjabbatsfeer heersen. Dan pas gaat er kracht uit van de Sjabbatviering, dan pas is de Sjabbat een positieve factor in ons leven. Voor een echte Sjabbat zijn beide nodig: het *sjamor*, het zich houden aan het werkverbod en het *zachor*, het scheppen van de Sjabbatsfeer (zie noot op pag. 99). En daarvoor is ontwikkeld religieus gevoel voorwaarde.

Het meest normale, het gezondste, is het, dat dat gevoel in het

we bevinden ons op irrationeel terrein. Zoals Mozes voor zijn eerste openbaring te horen kreeg: 'trek uw schoenen van uw voeten, want ge bevindt u op heilig gebied', zoals ook Jozua bij het begin van de verovering van Palestina vernam: 'trek uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop ge staat is heilig', zo moeten we weten, dat we met het bestuderen van het jodendom, het joodse volk en het joodse land, irrationeel, heilig terrein betreden.

Zonder dit inzicht kunnen we de waarde en de betekenis van de tefilla niet beseffen.

Bij de tefilla staat dus de joodse levensbeschouwing op de voorgrond en komt het 'gebed' in eigenlijke zin op de tweede plaats. Als voorbeeld, als prototype van de tefilla, kunnen we zien een psalm, die we iedere Sjabbat-ochtend uitspreken, psalm 19. Deze psalm bestaat uit drie gedeelten: het eerste gedeelte schildert Gods werken in de natuur, in het heelal. Het tweede deel beschrijft God als wetgever. Het derde gedeelte trekt de consequentie voor ons leven en bevat een gebed, een gebed om Gods steun om niet te kort te schieten in onze plicht. (De vertaling van deze psalm vindt men op pag. 22).

De joodse wijsgeer Jehoeda Halevi zegt in zijn Koezari [III 5]: 'het gebed is voor de ziel wat voedsel is voor het lichaam'. Zoals ons lichaam op vaste tijden voedsel nodig heeft, zo ook onze ziel. De tefilla is voedsel voor de ziel. Het dagelijks contact voelen met God, het op geregelde tijden luisteren naar de stem van het jodendom geeft ons psychisch kracht. Zoals een van de joodse geleerden het zegt: de Sjmoné 'Esré [zie pag 43] is te vergelijken met onze wervelkolom. Zoals deze ons lichaam recht overeind houdt en stevigheid geeft, zo houdt onze tefilla ons geestelijk staande.

Maar als we nu niet gestemd zijn om de tefilla uit te spreken? Als we niet de religieuze behoefte hebben aan dat dagelijks contact met God? Als onze ziel niet om voedsel vraagt?

Juist dan hebben we de tefilla dringend nodig. Want dan heeft of het leven ons gegrepen, en zijn we slaaf van ons werk geworden, of heeft een onjoodse levensbeschouwing macht over ons verkregen. Dan zijn we als de patiënt, die de voorschriften van de arts niet wil opvolgen, omdat hij zich niet ziek voelt. Juist dan hebben we de therapie van de tefilla zeer nodig.

de devotie van de biddende massa. En daar klonk plotseling tot grote ontsteltenis van de hele gemeente een schelle fluit: de religieuze ontlading van de herdersjongen.

'Op de heilige Jom Kippoer gefloten!' sprak men verschrikt. Maar de rebbe sprak: 'die schelle fluit heeft voor ons allen de poort van de hemel gekliefd. Nu wordt ons gebed zeker verhoord'.

Voorwaarde is natuurlijk, dat we de inhoud van de tefilla begrijpen. Nu tegenwoordig velen 'iwriet' leren, is dit voor hen geen probleem meer. Maar voor een ieder is het van belang, ook als hij de gebeden kan vertalen, zich in de betekenis ervan te verdiepen.

Spontane en vastgestelde Tefilla

Ja maar misschien hebben we wel behoefte aan tefilla in de eigenlijke zin van het woord, aan bidden, maar willen we onze persoonlijke moeilijkheden voor God uitspreken in eigen bewoordingen, spontaan, zoals ze ons uit het hart opwellen? Daartegen bestaat geen enkel bezwaar en daartoe bestaat de mogelijkheid in de omlijsting van onze tefilla. En daarvoor mogen we ook gerust onze moedertaal gebruiken. Maar dit spontane gebed mag onze vastgestelde tefilla niet vervangen. Tefilla uitspreken is immers naast vragen, hoofdzakelijk luisteren. Misschien is dat wat er in ons leeft, misschien zijn de moeilijkheden waarmee we worstelen, een gevolg van onjoodse invloeden die onze gedachtenwereld zijn binnengedrongen. De tefilla zorgt dan voor correctie van vreemde denkbeelden.

Zal ons gebed worden verhoord?

En als we niet kunnen bidden, omdat ons gebed herhaaldelijk niet verhoord is? Als we daarom menen, dat het geen zin heeft tot God te bidden? Als de ontzettende ellende, die we meemaakten, ons zo neergesmaakt heeft dat we in onze diepe teleurstelling menen dat het bidden doelloos is?

Dit diepe probleem is niet in enkele woorden op te lossen. We willen slechts het volgende erover zeggen.

De houding van onze grote mannen uit het verleden kan ons tot voorbeeld zijn. We denken in de eerste plaats aan koning David, die in

ouderlijk huis wordt ontwikkeld. Nog voordat het kind iets van de grondgedachten van het jodendom hoort, kan en moet zijn joods gevoel al beïnvloed worden. De sfeer van de maaltijd met de b'rachot vooraf en erna, de stemming in huis op Sjabbat en in sjoel, zullen het religieus gevoel aankweken. De wijze, waarop gasten ontvangen worden, waarop de 'sjnorrer', de van huis tot huis gaande bedelaar, geholpen wordt, zijn van evengroot belang als de wijze, waarop de Jamiem Towiem worden doorgebracht. De wijze, waarop over de medemens gesproken wordt en het roddelen wordt verworpen, is van even groot belang als de wijze, waarop over het joodse volk en de joodse staat wordt gediscussieerd. De ernst en de liefde, waarmee door de ouders over het jodendom wordt gesproken, is van doorslaggevend belang bij de opvoeding van de kinderen. Als die aanwezig zijn, dan mag verwacht worden, dat bij de kinderen dat hoogste religieuze gevoel ontwikkeld wordt, dat *simcha sjel mitswa* genoemd wordt, de vreugde om de mitswa.

En indien onze ouders het cultiveren van dat gevoel nagelaten hebben of ze er niet in geslaagd zijn dit gevoel bij ons tot ontwikkeling te brengen, dan rust op ons, kinderen van Gods volk, de taak op oudere leeftijd door zelfopvoeding te trachten dit gevoel aan te kweken. Een belangrijk hulpmiddel daartoe is het bewust uitspreken van de dagelijkse tefilla. Dit zal zeker ons religieus gevoel ontwikkelen of versterken en daardoor zal onze religieuze behoefte stijgen. Zo kan ons leven worden: een steeds 'stijgen in heiligheid'.

Het belang van het religieuze gevoel komt treffend tot uiting in het Chassidische verhaal van de herdersjongen, die zonder jodendom was opgegroeid en steeds maar met zijn kudde door de wijde velden zwierf. Soms, in zijn eenzaamheid, voelde hij iets van het grootse van de natuur en kwam er over hem een onbestemd gevoel van iets hogers, van iets verhevens. Als dit over hem kwam, zette hij zijn vingers aan zijn mond en bracht hij dit vage religieuze gevoel tot uiting door het fluiten van een lied.

Eens was hij door een vriend op Jom Kippoer meegenomen naar sjoel. Het einde van de dag, waarvan hij niet veel begrepen had, naderde. Het was tijdens het Ne'ila gebed. Hij voelde de religieuze geladenheid van de sjoel, vol mensen, die in de diepste aandacht God om vergiffenis smeekten, voordat de poort van de hemel gesloten werd. Daar kwam dat onbestemde gevoel over hem. Hij werd meegesleept in

de patiënt in leven is, zullen we Gods hulp blijven smeken, zoals van koning David gezegd is: 'Zolang het kind leefde, vastte en weende hij, want hij dacht: Misschien zal God mij genadig zijn en het kind laten leven' [*id.*].

Gebedsgenezing, dus genezing alleen door de kracht van het gebed, kent het jodendom niet. Genezing door gebed is uitsluitend een gebed tot God of Hij wil doen genezen, of Hij de artsen het heldere inzicht wil geven om bijtijds de juiste diagnose te stellen en de juiste behandeling in te stellen.

En voorts zullen we God om gezondheid vragen, dus in preventieve zin, om niet door de ziekte aangetast te worden. Want dat dit de belangrijkste taak van de arts is, blijkt al uit: 'Indien je Mijn geboden opvolgt, zal Ik de Egyptische ziekte niet over jullie brengen, want Ik ben jullie geneesheer' [*Exod. 15, 26*].

Zo natuurlijk het is, dat we God om gezondheid vragen, evenzo menselijk is het dat we om een inkomen smeken, zodat we zonder zorg kunnen leven. 'Geef ons een eervolle wijze om ons brood te verdienen', zeggen we in Birkat Hamazon, geef ons levensonderhoud, op eerlijke, eervolle wijze in ruime mate. 'Uit Uw hand direct, zodat we geen gift of lening van onze medemens nodig hebben.' En in de Sjmoné 'Esré vragen we: 'Zegen, God, dit jaar, laat ons ruim genieten van het goede, dat U schenkt'. We vragen dit van Hem, in wiens hand rijkdom en eer ligt en die de macht heeft allen, iedereen, groot en sterk te maken. [*I. Kron. 29, 12*].

Geen rijkdom ten koste van de ander. God kan iedereen rijk en groot maken.

Maar een oud joods wijsheidswoord zegt: 'Rijkdom noch armoede geef mij; geef mij, God, mijn dagelijks brood' [*Spreuken 30,8*]. Want rijkdom en armoede kunnen gemakkelijk tot zonde voeren. Zo vragen we dan ook niet om rijkdom, maar om een parnasa, die ons in staat stelt zonder zorg op waardige wijze te leven. En ons gebed van iedere avond 'en laat vijand, besmettelijke ziekte, oorlog, hongersnood en zorg verre van ons blijven' zullen we in de terminologie van onze tijd in gedachten zo omzetten: 'houd ons bevrijd van antisemitisme, kanker, t.b.c., bombardement, concentratiekamp, uithongering, alle rampen, auto-ongeluk, tegenspoed in zaken, etc.'

zijn leven zeer veel ongeluk heeft ondervonden. Ondanks dat heeft hij ons in zijn psalmen ontroerende gebeden uit de diepste ellende nagelaten, waaruit onwrikbaar Godsvertrouwen blijkt. Hij begreep, dat God in Zijn absolute rechtvaardigheid zeker gegronde redenen had, als Hij zijn gebed niet verhoorde. Hij zag in, dat de mens niet rechter over God mag zijn. Misschien had hij niet verdiend, dat zijn gebed verhoord werd of misschien was het niet verhoren voor zijn opvoeding nodig. Welke ouders kunnen alle wensen van hun kinderen inwilligen? Misschien had Gods leiding andere plannen dan met zijn plannen overeenkwam, plannen die de mens in zijn kortzichtigheid niet kan overzien. 'Want niet zijn Mijn gedachten als jullie gedachten en niet jullie wegen als Mijn wegen', sprak de profeet Jesaja uit Gods naam. Maar ondanks al zijn moeilijkheden was koning David vast overtuigd van Gods alziend oog en van Zijn strikte rechtvaardigheid. [*zie o.a. psalm 94 op pag. 75-76*].

En tenslotte dit: indien ieder gebed verhoord werd, zou dit de waarde van het gebed niet te niet doen? Zou het gebed dan niet gedegradeerd worden tot koele berekening?

En als er, menselijkerwijze gesproken, geen uitzicht op verhoring van ons gebed bestaat? Nemen we als voorbeeld, wanneer bij een zieke door de artsen een kwaadaardig gezwel is geconstateerd, dat niet meer geopereerd kan worden. Laat ons dan ook het voorbeeld van koning David volgen, toen hij na zijn zonde met Batsjeba van de profeet Natan vernomen had, dat zijn pas geboren zoontje zou sterven en hij toch bad. Want hij sprak: 'Misschien zal God mij toch genadig zijn en het kind laten leven' [*Samuel II, 12, 22*].

En zo zullen we voor iedere zieke uit onze naaste omgeving Gods hulp vragen, ingelast in de Sjmoné 'Esré: 'Wilt U, God, spoedig volledige genezing, geestelijk en lichamelijk, zenden aan ...' Misschien doet God een wonder. Misschien hebben de medici zich vergist. Misschien wordt van medische zijde tijdig een ontdekking gedaan, waardoor de groei van het gezwel wordt geremd en onze patiënt gered. En indien we de steeds voortschrijdende achteruitgang van onze patiënt waarnemen, zullen we God bidden zijn lijden zo gering mogelijk te doen zijn, en de artsen het juiste inzicht te geven om door juiste toediening van geneesmiddelen de smarten zo veel mogelijk te verzachten. Zolang

dienen haar inhoud geestelijk te verwerken, ons in haar inhoud steeds meer te verdiepen. Zij is, samengesteld door onze grootste profeten, denkers en dichters, zo rijk aan gedachten, zo toepasselijk op vrijwel ieder gebeuren in ons eigen leven en dat van de gemeenschap, dat wij in haar vrijwel in alle levensomstandigheden antwoord op onze vragen en moeilijkheden vinden. De levenservaring en levenswijsheid van onze grootsten is in de tefilla neergelegd.

Maar we moeten dan ook de tijd en de rust nemen, die de tefilla vraagt. Ze mag niet een plicht, een last zijn, die we dagelijks, zo kort mogelijk, verrichten. Ze moet voor ons zijn een op zichzelf staand, waardevol gebeuren, iedere dag opnieuw. Dan zullen we ook telkens weer door een andere gedachte getroffen worden, afhankelijk van onze psychische toestand of van het gebeuren in ons leven en in de grote maatschappij. Zoals oude joodse geleerden het uitdrukten: een gebed is pas dan goed uitgesproken, indien men er een nieuwe gedachte in heeft ontdekt [*B'rachot 29b*]. Het zal met onze tefilla zijn alsof er telkens een nieuw licht gaat schijnen als er moeilijkheden op onze levensweg zijn. Zo zullen in ons leven nu eens deze woorden van de tefilla voor ons lichtgevend zijn, dan weer andere gedachten er in voor ons licht uitstralen. En vaak zullen deze lichtende woorden ons antwoord geven op de problemen, die ons bezighouden.

We dienen goed te begrijpen, dat we de tefilla niet terwille van God, maar van onszelf uitspreken. Boosaardig wanbegrip stelt het wel eens voor alsof we God gunstig willen stemmen door Hem te vleien. Wanneer we God toespreken als de goede, de wijze, de almachtige, dan doen we dat om ons zelf Gods goedheid, wijsheid en almacht te doen beseffen en om ons goed er van te doordringen, dat de vervulling van onze wensen geheel en geheel alleen in Gods handen ligt. Ook wanneer we Gods hulp vragen met de woorden: 'Doet U het terwille van Uw Naam', dan is dat een uiting van het diepste religieuze gevoel, dat als hoogste goed ziet de verheerlijking van Gods Naam. Zoals de dichter van de psalmen het uitdrukt: 'Niet ons, Eeuwige, niet ons, maar bewijs Uw Naam eer' [*Psalms 115*].

Er bestaat een uitspraak van een onzer geleerden, die op het eerste ogenblik vreemd aandoet en met het zoeven gezegde in tegenspraak lijkt. In de gemara [*Jewamot 64a*] luidt het: 'God verlangt naar het gebed van de goede mens'. Misschien mogen we deze uitspraak zo verstaan.

Concentratie

Het goed uitspreken van de tefilla is niet eenvoudig. Het eist van ons intensieve concentratie. Maar al te gemakkelijk vervallen we in een gedachteloos uitspreken van de woorden, maar al te gemakkelijk laten we ons afleiden door onze omgeving. *K'wana*, concentratie, is een onmisbare voorwaarde voor een echt gebed. Bij voorkeur zullen we daarom trachten het steeds daar uit te spreken, waar de sfeer geheel op de tefilla is ingesteld, in sjoel. Daar behoort althans een sfeer te heersen, die concentratie bevordert. De halacha keurt dan ook ten strengste alles af, wat afleidt van die concentratie. Want dit stoort niet alleen ons eigen gebed, maar ook dat van anderen. De Misjna Beroera [*Orach Chajim 151*] zegt daarover:

'Men mag zich in sjoel niet op onbehoorlijke wijze gedragen b.v. door te schertsen, te spotten of door zo maar te praten. Gewoon praten over ditjes en datjes is al onjuist, zeker is het verboden te roddelen, kwaad te spreken, ruzie te maken. Want afgezien daarvan, dat het op zichzelf zonden zijn, de zonde is nog groter op onze heiligste plaatsen, want ze betekenen een minachting van God, een belediging van de Koning in Zijn paleis, in Zijn aanwezigheid. Velen struikelen door deze zonden en brengen bovendien anderen tot deze zonden. Groot is de ontwijding van Gods Naam, indien deze zonden naar buiten treden. Daarom zal ieder, die eerbied heeft voor God en Zijn woord, er steeds zorgvuldig voor waken om enig onnodig woord in sjoel te spreken, want deze plaats is uitsluitend bestemd voor tora en tefilla'.

Het gemeenschappelijk gebed, met de spontane individuele uitingen van religieuze bewogenheid, kan onze *k'wana* ten zeerste bevorderen. En het is de taak van de gazan hierin de stuwende kracht te zijn. Als *ba'al tefilla*, als 'meester van de tefilla' dient hij te trachten ons mee te slepen in zijn *k'wana*, ons op te voeren tot — soms ernstige, soms blijde — religieuze ontroering. Wij van onze kant, dienen ons bereidwillig open te stellen voor wat de tefilla en haar officiële vertolker in ons wil opwekken.

Het uitspreken van de tefilla wordt *'awoda sjebalew* genoemd, waarbij de nadruk op *'awoda* dient te vallen. Tefilla is activiteit, geestelijke, psychische werkzaamheid, vereist psychische energie. We

brood en kleding geeft' [Deut. 10, 17 en 18; zie ook Jesaja 17, 15 en Psalm 68, 5 en 6].

Deze gedachte vinden we op verschillende plaatsen in onze tefilla terug. Lees bijvoorbeeld psalm 147; de vertaling vindt men op pag. 31.

Schuldgevoel en deemoed

Het besef van Gods verhevenheid en daartegenover van onze kleinheid en nietigheid, onze menselijke zwakte en hulpeloosheid, dient een religieuze stimulans te zijn. Het moet de basis van ons religieus gevoel zijn en ons aldus prikkelen voortdurend naar de stem van ons geweten te luisteren. Het zal ons verantwoordelijkheidsbesef wakker houden en ons niet laten vervallen in een bourgeois zelfgenoegzaamheid. Maar het besef van onze menselijke zwakte kan ook negatief werken. Het gevoel van steeds weer te falen, van steeds maar weer overwonnen te worden door onze 'slechte hartstocht' kan ook een te sterk schuldgevoel in ons opwekken en ons tot wanhoop brengen. 'Wat helpt die voortdurende strijd tegen mijn *jetser hara*, ik zie me steeds weer vallen, ondanks mijn beste voornemens. Laat ik de strijd maar opgeven'.

Maar voordat we tot deze defaitistische conclusie komen, hebben we ons terdege eerlijk af te vragen of we werkelijk alles gedaan hebben om het slechte in ons te overwinnen. Hebben we geluisterd naar de stem van het jodendom, dat adviseert iedere gelegenheid te vermijden, die tot overwinning door onze *jetser hara* kan leiden, ons verwijderd te houden van ieder mens en iedere plaats, die ons gemakkelijk in verleiding kan brengen. En dat verder de raad geeft ons met alle energie te werpen op de verwezenlijking van een ideaal, zodat we daardoor geheel in beslag genomen worden. Ook de tefilla kan ons een steun zijn bij onze innerlijke strijd (zie in het ochtendgebed pag. 6-7).

Als we zo met al onze energie eerlijk gestreden hebben, is er geen reden tot wanhoop. En al zullen we toch nog vaak struikelen, dan mogen we toch rekenen op Gods liefde; God weet immers, dat de mens geen tsaddiek is, die nooit zondigt' [Kohelet 7,20]. Hij beoordeelt de mens naar de strijd, die hij met zijn *jetser hara* gevoerd heeft en Hij steekt Zijn hand naar hem uit als naar een drenkeling in het water om hem te helpen. Zoals we het op Jom Kippoer in het Ne'ilagebed zeggen: 'U reikt overtreders de hand en Uw rechterhand is uitgestrekt om hen in

Tefilla als contact voelen van de mens met God is niet eenzijdig van menselijke kant, maar – als we het zo mogen zeggen – ook God van Zijn kant stelt dit contact op prijs. God verlangt dat de mens contact met Hem opneemt. Innige religiositeit is als de liefde van man en vrouw tot elkaar, is wederzijds. Zoals het in het Hooglied, dat naar joods-traditionele zienswijze de verhouding van God tot Israël beschrijft als de liefde van man tot vrouw, zo mooi is uitgedrukt: 'ik behoor mijn Vriend en mijn Vriend behoort mij'.

Hoe verheven God ook is, Hij is ons nabij.

Er is een merkwaardige tegenstelling in onze verhouding tot God, die ook in de tefilla tot uitdrukking komt. Enerzijds stellen we ons God voor ogen in Zijn grootheid, in Zijn huiveringwekkende, adembeklemmende hoogheid, in zijn hemelhoog boven het menselijk verstand verheven, voor ons onvatbare wijsheid. En anderzijds is er die – als we het zo mogen zeggen – intieme, vertrouwelijke verhouding tot God, tot wie we ons als tot een vader kunnen wenden met al onze grote en kleine moeilijkheden en die ons 'nabij is, wanneer we Hem aanroepen'. Ieder van deze gedachten over God, alleen, los van de ander, kan ons op dwaalwegen brengen. Zien we God alleen in Zijn grootheid, dan zijn we allicht geneigd aan te nemen, dat Hij zich niet met de kleine menselijke kwestietjes bezighoudt. Ja, we kunnen menen, dat we aan Zijn grootheid afbreuk doen door aan te nemen, dat ons menselijk doen en laten Hem belang imboezemt. En zien we God anderzijds als onze vertrouwde vriend, dan zijn we geneigd aan te nemen, dat Hij in Zijn liefde zeker al onze zonden zonder meer vergeven zal en dat we het daarom met de zonde niet zo nauw behoeven te nemen. Het jodendom leert dat God in Zijn verhevenheid en in Zijn liefde voor de mens één en dezelfde is. Scheiding van beide begrippen is in strijd met de strenge monotheïstische Godsopvatting van het jodendom. Daarop doelt b.v. de uitspraak van Rabbi Jochanan: 'Overal, waar men Gods grootheid vindt, ziet men tevens hoe Hij zich met het geringste op aarde bezighoudt. Zoals er b.v. staat: Want God, jullie God, is de grootste God, de Heer der Heren, de grote, machtige, ontzagwekkende God'. En daarop laat Mozes direkt volgen: 'die recht verschaft aan wees en weduwe, die de vreemdeling lief heeft en hem

'Zelfs als ik ga door dood-donker dal, ben ik niet bang voor onheil, want U bent bij me, zegt koning David [*Psalm 23,4*].

En we zeggen het bij het begin van de dag 's morgens en bij het eind 's avonds in *Adon 'Olam* (zie de vertaling op pag. 3).

De Zin der B'rachot

We vinden een groot aantal dingen in het leven vanzelfsprekend. Dat we 's morgens uitgerust wakker worden, de ogen kunnen openen, onze spieren kunnen gebruiken, kunnen lopen, onze kleding naast ons bed vinden, ons ontbijt gereed vinden staan, al deze dingen, ja, we denken er niet over na en zeker danken we er niet voor. 't Is allemaal heel gewoon, vanzelfsprekend, dat dit zo het geval is. We beleven het niet bewust.

Het jodendom wil dat we al deze dingen bewust beleven, iedere dag opnieuw en wel steeds weer als een geschenk van God. Dit is de bedoeling van de ochtendb'rachot, waarin we God danken, dat we weer kunnen zien, kunnen lopen, ons kunnen kleden, dat we uitgerust zijn, dat we als jood mogen leven. Vandaar ook de nadruk in het driemaal daags uitgesproken *Asjré* [*Psalm 145*] dat God het is, die eten geeft op de juiste tijd, die Zijn hand opent en met liefde al wat leeft tevreden stelt (zie vertaling op pag. 68). Vandaar ook in de b'rachot, die aan Sjema' voorafgaan: dat God het is, die als het ware dagelijks opnieuw de wereld schept, en dat God het alleen is, die zeer bijzondere daden verricht, nieuwe scheppingen tot stand brengt, Heer van oorlog en vrede is, die het goede doet ontstaan, hulp verleent, genezing brengt.

Het oude en het geregeld terugkerende, dat waaraan we gewend zijn, stemmen ons meestal niet tot nadenken, slechts het nieuwe geeft ons vreugde. Als een kind begint te spreken, verheugen de ouders zich met ieder geluidje, dat hun baby voortbrengt. Ieder nieuw woord, dat het kind uitspreekt, is voor hen een bron van blijdschap. Maar als 't kind ouder geworden is en gewoon spreekt, dan is dat vanzelfsprekend, niemand schenkt er bijzondere aandacht aan, niemand verheugt zich er meer over.

Het jodendom wil, dat we iedere dag opnieuw de vreugde voelen over al die dingen, die we zo gewoon vinden, dat we iedere dag opnieuw de bijzondere geschenken van God waarderen. Dat is de bedoeling van de b'rachot.

terugkeer te ontvangen, want U verlangt niet de dood van de slechte maar dat hij terugkeert van zijn weg en blijft leven'.

Een te sterk schuldgevoel slaat neer, het doodt.

De Godsidee moet ons juist oprichten. Als we ons bij de Sjmoné 'Esré enige malen voor God buigen, leert ons de halacha: 'Buig de knieën bij het woord *baroech*, buig U voorover bij het woord *atta*, maar vóór ge Gods Naam uitspreekt, richt U dan weer op,' want 'Gods Naam moet ons oprichten' (Hirsch). En als we ons op Rosj Hasjana en Jom Kippoer enige malen voor God ter aarde werpen, wat we het hele jaar verder nooit doen, doen we het niet bij het uitspreken van de *Widdoej*, van het schuldbelijden, maar bij het beleven van Gods aanwezigheid 'im Schauen der unmittelbaren Gottesnähe', in de tempeldienst in vroeger tijden (Rosenzweig).

Zeker, het jodendom leert dat God niet versmaadt een gebroken en deemoedig hart [*Psalm 51,19*] en dat: 'God nabij is hen die gebroken van hart zijn' [*Psalm 34,19*]. Het beseffen van eigen kleinheid, het voelen van eigen nietigheid en machteloosheid, het echt gebroken zijn van hart door sterke schuldgevoelens, zal zeker een fase, een steeds terugkomende fase in ons psychisch leven zijn, maar de gebroken tonen, de *sjewariem* en *teroe'a* van de sjofar op Rosj Hasjana moeten onmiddellijk door de ongebroken *tekie'a* gevolgd worden, door de opwekking tot nieuw, ongebroken leven (zie in het ochtengebied de vertaling op pag. 7 en 8).

Sjema' Jisrael

Deze grondgedachte van het jodendom, die het zuivere monotheïsme definieert, bevat ook de bovengenoemde idee, dat God één en dezelfde, een ondeelbare eenheid is, hoe Hij zich ook aan ons manifesteert: hetzij als God van de Liefde, als God, die 'doet zijn', wat de vier-letterige Naam tot uitdrukking brengt, – hetzij als God van het Recht, die 'in de beginne hemel en aarde geschapen heeft' en die als zodanig de mens kritisch beoordeelt of hij Zijn wereld niet door wangedrag ten gronde richt.

Godsvertrouwen

Heb vertrouwen in God en Zijn liefde, leert het jodendom. Dit Godsvertrouwen geeft ons een gevoel van veiligheid, van geborgenheid.

Zo vragen we ook steeds om vrede aan het slot van de Sjmoné-'Esré en van het bensjen; 'Die vrede sticht in zijn hoge sferen moge ook vrede brengen voor ons en voor heel Jisrael'.

Heiliging van Gods naam

KADDIESJ

Hiervan vindt men ook op pag. 12, 13 en 14 behalve een vertaling een uitvoerige uiteenzetting.

De mens in zijn kleinheid en nietigheid – tegenover God in zijn mysterieuze, ondoorgrondelijke grootheid!

Mag de mens het wagen Gods Naam te willen verheffen en heiligen? Is dat niet een onvergefelijke zelfoverschatting? Moet hij niet als Mozes bij de eerste openbaring 'zijn gelaat bedekken' en zwijgen. Hoogstens – als Mozes – stamelen: 'wie ben ik?'

De diep religieuze dichters van de *pjoetiem* van Jom Kippoer voelden het probleem en ze dichtten: in steeds andere schilderingen, met steeds andere beelden:

'De diepe eerbied voor U, God, rust op de ontzagwekkende engelen in de oneindige ruimten van het heelal, en toch wenst U de lof van hen, die nietig zijn, nietswaardig, onwaarachtig, ongerecht, die zijn als verdroogd gras, als de voorbijtrekkende schaduw, als een verwelkte bloem en dat is juist Uw grootheid'.

God wil, God stelt op prijs de hulde van de mens, want daaruit blijkt zijn diepste verlangen naar contact met God. God verlangt immers naar tefilla van de goede mens.

'Ik wil geheiligd worden temidden van de kinderen Israels. Ik, God, die u oproept tot levensheiliging' [*Lev. 22,23*].

In een wereld, waarin het eigenbelang van volkeren en individuen vrijwel steeds de doorslag geeft bij belangrijke beslissingen, waarin het heilige vrijwel steeds als irreëel en fantastisch daarbij wordt uitgeschakeld, is het de taak van het joodse volk en de joodse enkeling – Kaddiesj uit te spreken, Gods Naam te heiligen.

Zo is Kaddiesj een getuigenis, een belijdenis, een verkondiging in het openbaar, dat heiliging van Gods Naam in woord en in daad – in en door het leven in de eerste plaats, desnoods ook door het prijsgeven van het leven – het hoogste streven van iedere jood en van het joodse volk als geheel moet zijn. Zodat het besef van Gods heiligheid het hoogste

Individu en Gemeenschap

Is het gebed op zichzelf een zeer persoonlijke religieuze uiting, het mag niet egoïstisch of egocentrisch zijn. We zagen reeds het belang van het gemeenschappelijk gebed. Het zich onderdeel weten van een gelijkgerichte, in tefilla verdiepte gemeenschap vestigt reeds onze aandacht op de andere delen van die gemeenschap. Die gemeenschap, bij voorkeur te samen in het *Bet-Hakkeneset*, in sjoel, weet, dat ze de plaatselijke joodse gemeenschap, de kehilla is en dat die weer onderdeel is van de grote joodse gemeenschap, het joodse volk, de Kelal Jisrael, die op haar beurt weer een onderdeel van de mensheid is. Zo voert de tefilla ons naar de zorgen en noden van onze medemens, vanaf onze naaste in onze woonplaats naar onze mede-joden en medemensen. Ja, de halacha adviseert naar aanleiding van Psalm 17,15 iedere keer voor het gebed tsedaka-geld af te zonderen of te geven [*Orach Chajim, 92,10*].

De verbondenheid met Tsjion

En verder voert ons de tefilla naar het joodse land, vragen we herstel van Tsjion als in vroegere tijden, en de komst van de Masjjeach. Ja, het was juist o.a. de tefilla, die in de lange jaren van het galoot steeds de band met het joodse land heeft doen vasthouden en die ons nu, nu we weer Goddank een joodse staat bezitten, laat zien, dat onze uiteindelijke idealen nog niet vervuld zijn.

Algemene Godserkenning

De tefilla verruimt onze blik. Voert ze ons – plaatselijk – van ons eigen, egoïstisch, ik, naar de gemeenschappen, waarvan we onderdeel zijn: naar kehilla, naar het joodse volk, naar de mensheid, ook tijdelijk, historisch, voert ze ons van het vluchtige nu, enerzijds naar de oudste tijden, naar de schepping der wereld en het ontstaan van het volk Gods en anderzijds naar de toekomst, naar het einde der dagen, naar het einddoel van de wereld, naar de tijd van wereldvrede, overal heersende voorspoed en algemene Godserkenning.

Zo zeggen we het in dat prachtige *'Alénoe*, waarmee we ieder gebed besluiten (zie vertaling op pag. 73).

psalmen, de beide genoemde b'rachot, het Sjema' en een daarop aansluitende b'racha. Voordat we ons tot God wenden met onze verlangens, moeten we ons voor ogen stellen wat God van ons verlangt. In al wat aan de Sjmoné-'Esré voorafgaat, houden we ons voor, wat het jodendom van ons – met onze aanleg en karakter, met onze opvoeding en de mogelijkheden van ons milieu – verwacht. We spreken het uit en houden ons daarmee als het ware een spiegel voor: zo zijn we en zo konden en moesten we zijn. We zien ons zelf eerlijk, zoals we in werkelijkheid zijn en kunnen zo zelf onze conclusie trekken door vergelijken met het geschetste beeld.

Na deze voorbereiding wagen we het voor God te treden met onze wensen: wensen voor ons lichamelijk en geestelijk welzijn en voor dat van onze gemeenschap. De moderne wetenschap ziet de mens als een socio-psychosomatische eenheid, d.w.z. als eenheid van lichaam, ziel en milieu. De drie factoren beïnvloeden elkander. Voor optimaal welzijn is nodig gezondheid van lichaam, psyche en omgeving. De mens is als sociaal wezen afhankelijk van zijn omgeving en voor lichamelijke en geestelijke gezondheid is een gezonde, d.w.z. rustige, evenwichtige omgeving voorwaarde.*

Het smeekgebed

Dat het volk van het lijden, van het onbeschrijflijke wrede galoet, vele smeekgebeden heeft voortgebracht, is begrijpelijk, het is niet anders te verwachten. We spreken ze ook nu nog dagelijks en speciaal iedere maandag en donderdag uit, ook al hebben we de Medienat- Jisrael. De toestand daar en zeker in vele landen van het galoet is nog lang niet volmaakt (voor vertaling en toelichting zie pag. 55–63).

Het dankgebed

Maar daarnaast bevat onze tefilla talrijke uitingen van dankbaarheid voor al wat we van God mochten en mogen ontvangen. Zo danken we God in de Sjmoné-'Esré 'voor ons leven, dat in Uw hand ligt, voor de wonderen, die U dagelijks met ons verricht, voor Uw liefde, die we te

* De vertaler heeft getracht bovengenoemde gedachte in het nederlands weer te geven (zie pag. 44–48).

bezit van de gehele mensheid zal worden en Gods Rijk, het *Malchoet Sjamajiem*, op de gehele wereld spoedig, in onze dagen, werkelijkheid zal worden.

'Een lofzang op de Eeuwige brengt mijn mond tot uiting en al wat leeft prijst Zijn heilige Naam [*Psalm 145, 21*].

OCHTEND- en AVOND-Tefilla

Ons dagelijks gebed, 's morgens en 's avonds, is opgebouwd op de grondslag van de bovenvermelde psalm 19. Het eigenlijke gebed, de Sjmoné-'Esré, vormt het slot en wordt voorafgegaan, vóór Sjema', door twee b'rachot. In de eerste daarvan beleven we Gods openbaring in de natuur, de tweede beschrijft Gods openbaring in de tora (zie de vertaling op pag. 36–39 en pag. 218–219).

In het ochtendgebed van de werkdag worden beide openbaringen uitvoeriger beschreven. De eerste b'racha beschrijft het ontwaken van de natuur als een grootse hulding van de natuurkrachten, die als een koor van engelen iedere dag opnieuw God heiligen met de roep, die de profeet Jesaja vernam: 'Heilig, heilig, heilig is de Eeuwige Tsewaot, heel de aarde is vol van Zijn Majesteit'.

En op Sjabbatochtend, als we meer tijd en rust voor onze tefilla hebben, wordt deze schildering nog uitvoeriger en grootser, hetgeen alleen uiterlijk al tot uiting komt doordat de zang van de werkdag, die samengesteld is uit woorden in alfabetische volgorde geplaatst, nu deze gedachten uitwerkt in zinnen, naar de letters van het alfabet gerangschikt [*zie Wagenaar pag. 349*].

De Sjmoné-'Esré Ons gebed

En dan volgt, evenals in Psalm 19, de eigenlijke tefilla. Want, ligt, zoals gezegd, de nadruk van onze tefilla in het algemeen op onze levensbeschouwing, het gebed in de eigenlijke zin van het woord, het bidden, het vragen, het smeken, is zo zeer menselijk, dat het vanzelfsprekend ook zijn plaats in onze tefilla heeft. Dit eigenlijke gebed vormt het hoofdthema van de Sjmoné-'Esré, de tefilla uit negentien (vroeger achttien) b'rachot bestaande, die we staande, stil, uitspreken, nadat we ons voorbereid hebben door het uitspreken van een aantal

verantwoordelijkheidsbesef als jood en als mens voelen. En zo zal steeds het besef in ons levendig gehouden worden, dat we in Gods wereld als kinderen van Gods volk leven.

Dit is het minimum, dat de tefilla ons schenkt. Het is in onze hand van onze tefilla iets te maken. En hoe meer we van haar maken, des te meer ontvangen we van haar terug.

allen tijde van U ondervinden'. En in het dankgebed na de maaltijd, in Birkat Hamazon, spreken we het uit, dat God het is, die al het bestaande van voedsel voorziet en 'door wiens goedheid ons nooit voeding ontbroken heeft en ontbreken zal'. En ondanks al het lijden, dat ons volk moest doormaken, klonk steeds weer het Hallél, het Hallél, dat van de oudste tijden als ons volkslied beschouwd werd, het Hallél, waarvan de centrale gedachte is: 'Dankt God, want Hij is goed; eeuwig duurt Zijn liefde' [zie *Jeremia 30,11; Ezra 3,11; Kronieken II,5,13 en 7,3*].

God in vreugde dienen

De grootste dankbaarheid zal de religieuze mens gevoelen voor het voorrecht, dat hij God dienen mag en dit schenkt hem een gevoel van vreugde. In een stemming van vreugde en vertrouwen zal men zijn gebed beginnen, leert de halacha [*O. Ch. 93,2*]. We zeggen het in ons ochtendgebed: 'Juicht voor de Eeuwige, allen op aarde. Dient de Eeuwige met vreugde, verschijnt voor Hem met jubelzang' [*Psalms 100*] en we beginnen de vrijdagavonddienst met: 'Komt, laten we juichen voor de Eeuwige, onze vreugde uiten voor onze rotsvaste hulp' [*Psalms 95*].

In het leven zelf – zegt S.R. Hirsch – kunt u zich niet sterk maken voor het leven, want het neemt u geheel en al in beslag, het vraagt al uw kracht en energie. Vóórdat u dagelijks uw taak begint, dient u zich op het leven in de maatschappij voor te bereiden. De tefilla geeft die voorbereiding.

Vandaar dus, dat we tefilla uitspreken 's morgens vóór het begin van onze dagtaak en 's avonds als inleiding voor de nacht. En 's middags, juist midden in het leven, in de volle activiteit voor ons levensonderhoud, een korte onderbreking voor een confrontatie met de joodse levenswaarden. Juist dan valt de nadruk op het inleidende *Asjré* (zie pag 68).

Het is niet gemakkelijk steeds het gehele gebed met volledige concentratie uit te spreken. Want dit vereist grote zelfbeheersing. Wanneer we hierin niet altijd slagen, zullen we toch steeds van onze tefilla het innerlijke verrijkende besef meenemen, dat we contact met God mochten hebben. En steeds opnieuw zullen wij ons

Thuis:

Kiddoesj voor Sjabbatmorgen	168
Lofzegging over brood	344
Zemierot	169-174
Bensjen	344-351
Einde van de Sjabbat	243

PESACH, SJAWOE'OT, SOEKKOT

Thuis:

Aansteken van de kaarsen	258
Kiddoesj 's avonds	265
Kiddoesj 's morgens	169
Bensjen	344-351

In sjoel:

's Avonds:

Avond-gebed	100-105
en vervolgens Sjemoné-'Esré	259-266
'Alénoe en Jigdal	73 en 2

's Morgens:

als op Sjabbat tot pag.	35
daarna tot en met Bar'choe	121-124
en vervolgens: op werkdagen en zondag	36- 42
op Sjabbat	125-132
Sjemoné-'Esré	259-264
Zegen door de Kohaniem	378-380
Hallél	247-252
Tora-lezen	144-155
Lofzeggingen voor degene, die wordt opgeroepen	146
Gebed voor Israel en het Koninklijk Huis	149-150
Moesaf - toegevoegd - gebed	267-276
Zegen door de Kohaniem	378-380
Slot van de dienst	165-167

BEKNOPTE WEGWIJZER VOOR SJABBAT EN
FEESTDAGEN

VRIJDAGAVOND

Thuis:

Aansteken van de kaarsen	95
Sjalom Aléchem	112
Inwijding van de Sjabbat	113-114
Lofzegging over brood	344
Zemierot	114-120
Bensjen	344-351

In sjoel:

Middag-gebed	82- 92
Het verwelkomen van de Sjabbat	95-100
Avond-gebed voor de Sjabbat	100-112
'Alénoe	73
Jigdal (dertien Geloofspunten)	2

SJABBAT-MORGEN

In sjoel:

Inleidende ochtend-lofzeggingen	3- 15
Omslaan van het talliet	16
Psalmen voor de Sjabbat	17- 35
Ochtend-gebed voor de Sjabbat	121-143
Kaddiesj-gebed	72
Tora-lezen	144-155
Lofzeggingen voor degene, die wordt opgeroepen	146
Gebed voor Israel en het Koninklijk Huis	149-150
Moesaf - toegevoegd - gebed	156-168
Moesaf-gebed op tussendag van Pesach en Soekkot	267-276
Kaddiesj-gebed	72

XXVII

CHANOEKKA

Aansteken van de kaarsen 337-339

POERIEM

Lofzeggingen voor en na het lezen van de Megilla 339-341

De *Sjemoné-'Esre* dient men met de gemeente samen te zeggen. Komt men te laat in sjoel dan slaat men zoveel van *P'soeké-de-zimra* over, dat men tegelijk met de gemeente *Jotsér-or* kan zeggen. Al naar gelang van de tijd zegt men in ieder geval *Baroech Sjeamar* - de inleidende b'racha - (pag. 17) en *Jisjtabach* - de slot-b'racha - (pag. 35) met *Asjré* en Psalm 145 (pagina 29) en Psalm 150 (pagina 32) of alle psalmen die met Halleloeja beginnen. Heeft men voldoende tijd dan kan men vanaf *Hodoe* tot *Wehoe rachoem* lezen en dan verder gaan met *Wehoe rachoem* in *Jehie Chewod*.

Zo nodig begint men direkt bij *Jotsér-or*, maar zegt dan als men later het overgeslagene inhaalt niet *Baroech-Sjeamar* en *Jisjtabach*.

XXVI

ROSJ HASJANA

Thuis:

Aansteken van de kaarsen	258
Kiddoesj 's avonds	287-288
Lofzegging over brood	344
Lofzegging over appel en honing	288
Bensjen	344-351

In sjoel:

's Avonds:

Avond-gebed	100-105
en vervolgens Sjemoné-'Esré	277-284
Kiddoesj	287-288
'Alénoe en Jigdal	73 en 2

's Morgens:

Een apart gebedenboek - machzor - moet worden gebruikt.

Enige zeer belangrijke gebeden zijn ook in deze siddeer te vinden op pag. 277-302

JOM KIPPOER

Thuis:

Aansteken van de kaarsen	303
Het zegenen van de kinderen	303

In sjoel:

Een apart gebedenboek - machzor - moet worden gebruikt.
Enige zeer belangrijke gebeden zijn ook in deze siddeer te vinden op pag. 304-336

Gebed voor jonge kinderen nadat zij 's ochtends de handen gewassen hebben.

Het handenwassen als godsdienstig voorschrift bestaat uit het drie maal gieten van water vanuit een voorwerp, over beide handen. In de godsdienstcodex is dit in bijzonderheden vastgelegd.

Geprezen, U, Eeuwige, onze God, Koning van de wereld die ons met Zijn geboden een bijzondere taak heeft opgelegd en ons het handenwassen heeft opgedragen.

De tora, die Mosjé ons heeft opgedragen gaat over van ouders op kinderen in de gemeenschap van Ja'akov [Deut. 33, 4]. Dat zegen op mijn hoofd moge rusten. Luister, mijn kind, naar de vermaningen van je vader en sla wat je moeder je leert niet in de wind [Spr. 1, 8]. Laat de tora steeds mijn levensdoel zijn en laat de Almachtige mij helpen. God is een Koning waar je op vertrouwen kunt. Hoor Jisrael! De Eeuwige is onze God, de Eeuwige is EEN [Deut. 6, 4]. Geprezen de Naam van Zijn koninklijke Majesteit, voortdurend en altijd.

Jullie die vasthouden aan de Eeuwige, jullie God, jullie leven vandaag, allemaal [Deut. 4, 4]. Op Uw hulp hoop ik, Eeuwige [Gen. 49, 18].

Bij het aandoen van het kleine talliet (arba'-kanfot).

Geprezen, U, Eeuwige, onze God, Koning van de wereld die ons met Zijn geboden een bijzondere taak heeft opgelegd en ons het gebod van de tsietsiet* (franje-achtige draden aan de kleren) heeft opgedragen.

Bij het binnenkomen in sjoel zeggen sommigen de volgende bijbelverzen:

Hoe goed zijn uw tenten, Ja'akov, uw woningen, Jisrael! [Num. 24, 5]. Door Uw grote liefde mag ik Uw Huis binnengaan en mij in ontzag voor U neerbuigen naar Uw heilige arke [Ps. 5, 8]. Eeuwige, ik houd van het Huis waar U zich bevindt en van de plaats waar Uw Majesteit woont [Ps. 26, 8].

* Zie voor de betekenis hiervan bij het omdoen van het grote talliet (pag. 16).

Gebed voor jonge kinderen, nadat zij 's ochtends de handen gewassen hebben.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יְדַיִם:
תּוֹרָה צְוָה לָנוּ מֹשֶׁה מֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב:
בְּרָכוֹת יִחַלּוּ עַל רֵאשֵׁי: שָׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר
אָבִיךָ וְאֵל הַטַּיֵּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ: תּוֹרָה תְּהִי
אֲמוּנָתִי וְאֵל שְׂדֵי בְּעִזְרָתִי: אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן:
שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יי אֱלֹהֵינוּ יי אֶחָד: בְּרוּךְ
שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וְאַתָּם
הַדְּבָקִים בְּנֵי אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלִבָּם הַיּוֹם:
לִישׁוּעָתְךָ קְוִיתִי יי:

Lofzegging over het kleine talliet (ארבע כנפות)

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת צִיצִית:

Na het intreden in het bedehuis zegt men:

מֵה־טָבוּ אֵהְלִיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתֶּיךָ יִשְׂרָאֵל:
וְאֲנִי בְּרַב חֶסֶדְךָ אָבִיא בֵּיתְךָ אֲשֶׁתְּחַוֶּה
אֶל־הֵיכַל קֹדֶשְׁךָ בִּירְאָתְךָ: יי אֶהְבֵּתִי מְעוֹן
בֵּיתְךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ: וְאֲנִי אֲשֶׁתְּחַוֶּה